

de la bătrânețe la pruncie, ca într-un poem de Ana Blandiana (*Lumea de la capăt*), Duduia Moarte cu 12–13 vizitatori în „Bodega veselelor cadavre cu cimpoi-u-n dinți” (*Greșeala morții*). Cu limbaj care relevă – zice prefătorul Leo Butnar – „nu doar plurisemantismul, ci și multivocitatea cuvintelor” (hai că-i tare expresia!).

Un cuprinzător capitol de cronici la spectacole ale stagiunii, din capitală și din țară, câteva recenzii la volume despre dramaturgi (Lucian Blaga, Camil Petrescu, Shakespeare) și chiar despre un dramaturg „confuz” (Maria Pop) și un interesant „Mic lexicon al dramaturgiei folclorice (II)” alcătuit de Marin Marian Bălașa, completează sumarul bogat al acestei utile reviste.

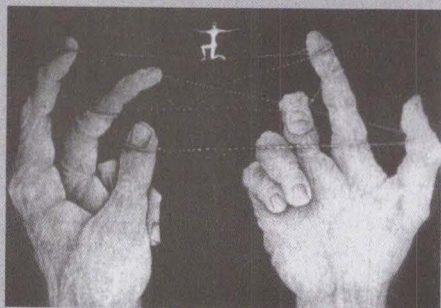
Copilul teribil

Am de scris câteva rânduri despre volumul publicat la Editura „Sitech” din Craiova, la începutul acestui an, consacrat vieții și activității regizorului Iulian Vișa. Cu titlul *Iulian Vișa, un destin răstignit*, volumul e alcătuit de cunoscutul istoric și cercetător craiovean Alexandru Firescu (la prenume adăugându-se acum, cu liniuță, Toma!?), stabilit de puțină vreme la Sibiu (unde se stabilise și familia Vișa), care l-a cunoscut pe artist și a ținut să-i reconstituie cariera bazându-se în special pe două surse: un jurnal personal și cronici. Un prim prilej de mirare și admirație îl reprezintă pentru mine știrea că acest jurnal l-a început Iulian Vișa din clasa întâi primară (1957) și l-a continuat în toată perioada adolescenței și a tinereții, până la 28 de ani (1977). De obicei, se reflectă maturitatea, cu aspirații și înfăptuiri, rateuri, confruntări, lume interioară și lume exterioară. Semne de precoce maturitate în cazul de față. Al doilea prilej, însă, e de neînchipuit pentru mine, nu-l pot înțelege și asimila. Am de

ALEXANDRU-TOMA FIRESCU

IULIAN VIȘA un destin răstignit

SITECH

scris aceste câteva rânduri și nu pot scăpa de obsesia unei premoniții din jurnal („cutremurătoare“, a numit-o domnul Firescu), când tânărul Vișa scria la 23 de ani: „Am împlinit 23 de ani și în curând voi prinde 32, 33, 43 și gata!“. La 20 iulie 1993 se stingea... când împlinise 43 de ani! Cine și ce îi profețise că atât avea să-i fie cursul vieții?“ Și cum adică „gata“? Nu pricep...

A fost un copil precoce și talentat, cu chip frumos, numai zâmbet și „ochi de culoarea stelelor“, cum remarca cineva. Domnul Firescu își intitulează primele pagini chiar „Copil... până dincolo de adolescență“, semnalând seriozitatea acestui vlăstar „sfios și pios“, care învățase să scrie și să citească „cu mult înaintea vârstei hărăzite acestor deslușiri“ și își manifesta înclinația către teatru prin pantomime și monologuri prezentate în șura gospodăriei părintești. E admis cu aprecieri deosebite la I. A. T. C. în 1967, și se remarcă la sfârșitul primului an de studii, alături de Dan Micu, printre cei mai buni. Încurajat de profesorii David Esrig și Grigore Gonța, are opțiuni îndrăznețe și inițiative originale – *Picnic pe câmpul de luptă* de Fernando Arrabal, *Tigrul* de Murray Schisgal – și o riguroasă credință profesională: „Regizorul trebuie să fie un arhitect bun al spectacolului său“. Pentru absolvire, propune Teatrului mic *Violențele lui Scapin* de Molière, cu Dumitru Furdul în rolul principal, care șochează prin distribuirea a două actrițe în travesti, Olga Tudorache și Tatiana Iekel, în roluri de bărbați, Argante și Geronte. Cronicarul revistei *Teatrul* scrie că regizorul, „dăruiat de altfel cu vervă, fantezie, umor și simț al spațiului scenic“, întreprinde „un gest de teribilism juvenil“ prin inovația travestiului, pentru că „nu se obține nimic esențial în definirea celor două personaje“ (*Teatrul*, 3/1972). Radu Penciulescu remarcă, însă, într-o dezbatere la A. T. M., că Iulian Vișa a înnobilit și redirectionat „admirabil relația actor–rol“, iar scenografa spectacolului (Adriana Leonescu) amintește că metoda lui Vișa „a fost folosită frecvent, cu rezultate uimitoare, și de Ion Sava“. Astăzi am putea spune că a fost un precursor.

Urmează „un deceniu de recolte dulci și amare“, cum îl numește domnul Firescu. Angajat la Teatrul din Sibiu, începe prin a se impune cu *Tragedia fecioarei* de Beaumont și Fletcher, spectacol socotit de exigenți critici „cel mai interesant și reprezentativ la ora actuală a teatrului românesc“, sperie factorii de decizie cu *Revizorul* lui Gogol, speriați ei și de interzicerea spectacolului de la „Bulandra“ al lui Pintilie, și aplicându-i același tratament. Cucerește adevărate entuziaste la Piatra Neamț cu *Slugă la doi stăpâni* de Goldoni (care îl lansează pe Horațiu Mălăele) și la Târnov în Polonia cu o ingenioasă *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian. „Răbduriu“, cum îl definește monograful, reușește să obțină lauri pentru *Răceala* de Marin Sorescu la sediu, în Sibiu, aprecieri unanime pentru *Tigrul* de Schisgal, *Oedip salvat* de Radu Stanca, *Monolog cu fața la perete* de Paul Georgescu, unde se statornicește prietenia cu actualul director Constantin Chiriac. Dar imixtiunile repetate ale cenzorilor în *Camino Real* de Tennessee Williams, amputat și interzis după vreo 30 de reprezentații de succes, răceala și ipocrizia celor din jur, înăsprirea condițiilor de trai și de exprimare, l-au determinat să aleagă calea libertății, în toamna anului 1983. S-a stabilit în Danemarca, unde, după un timp, a înființat și un teatru propriu, Casandra, cu nostalgie pentru anii studenției, A revenit în țară în 1991, la chemarea inimoșilor săi prieteni Constantin Chiriac și Virgil Flonda, care i-au propus să preia și conducerea colectivului aflat de mai multă vreme în trist anonim.

A fost instalat director la 1 aprilie 1991. Și-a propus să împlinească ceea ce n-a putut altădată, „repertoriu mare și stagioni proeminente“, dar, în special, „neapărat, un teatru de avangardă“. A reușit să contureze clar și solid premisele, printr-o muncă energică. „Am început violent, în foarte multe direcții“, declară el; „A fost, totuși, o bătălie uriașă. Începeam dimineața și terminam noaptea, târziu, după ora unsprezece“. A schimbat, la propriu, fața teatrului, care cu puțin timp înainte suferise și un incendiu, a prelungit scena și a dat mobilitate spațiului de vizionare, impuls și îndrăzneală proiectelor. „A venit aici și ne-a pus serios la muncă [...] Și de unde în teatru se repeta numai 2–3 ore pe zi, am ajuns la repetiții de 12 și 13 ore zilnic! Corpurile răspund, vocea nu dă greș, deci instrumentul începe să aibă armonii și nuanțe“, mărturisește actorul Virgil Flonda. Montează și surprinde prin modernismul viziunii cu o piesă a suedezului Göran Tunström *Chang Eng* („o fabulă teatrală, în care frații siamezi se reflectă“), apoi cea poloneză a lui Tadeusz Rózewicz *Cartoteca* („Impecabila viziune regizorală face ca fiecare sunet, fiecare mișcare – riguros gândite – să devină surprinzătoare prin deschiderile și ideile pe care le presupune“, scrie o cronicară). Și se menționează meritul determinant al lui Iulian Vișa în renașterea teatrului sibian, socotit al doilea moment fast, după cel al lui Radu Stanca. Prea scurt, din nefericire, în ce-l privește, retezat brusc în 1993 pentru acel implacabil „și gata!“, dus pe aripi îndrăznețe, apoi, de emulii săi Constantin Chiriac și Virgil Flonda până la renume internațional, cu excepționalele montări și festivaluri de anvergură actuale. Domnul Firescu e pe-acolo și ține să dea seama.

O cârticică de suflet

La Editura „Timpul“ din Iași a apărut un volumaș al doamnei Carmen Mihalache, critic de teatru și redactor-șef al revistei *Ateneu* din Bacău, cu un titlu parcă de substrat etic – **Urât mai trăiți, domnilor!** Volumaș de 98 de pagini. Cu o hazoasă copertă, de unde zece personaje din trecute epoci – un monarh, Mona Lisa, un muschetar, un cardinal, parcă și Napoleon printre ele – privesc spre un televizor, spre lumea noastră adică, nedumeriți, perplecși, enigmatici sau luându-se cu mâinile de cap (ilustrația, exemplară: Constantin Ciosu). Din primele rânduri care deschid sumarul ni se lămurește tâlcul și sorgintea titlului, inspirate de lumea pieselor lui Cehov, despre care Gorki ar fi spus că așa le-ar fi categorisit dramaturgul, pentru iremediabila lor stare de plictiseală și neputință. Iar despre „inconsistența sentimentelor știm și noi destule“, spune Carmen Mihalache, menționând că nu ne sunt nici nouă străine neîmpliniri, tristeți, iubiri neîmpărtășite, disperări, lehamite, ca eroilor săi, pentru că doctorul Cehov „cunoștea bine sufletul omenesc“.

Credeam, știindu-i activitatea de critic, că va fi o culegere de cronici despre teatru dintr-o experiență de vreo trei decenii, cum bine fac alte condeie împătimită în domeniu. Ei bine, nu. Doamna Carmen ne surprinde cu (prea) succinte însemnări, mici eseuri unele, care îmbină confesiunea cu comentariul aplicat, într-un stil liber, direct, atașant și atractiv. După prima consemnare, care explică titlul și dă seamă de afinitate cu mentorul – „Cehov îmi răspunde la multe întrebări,